

N:o 18.

Ank. till Riksd. kansli den 21 februari 1905, kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning af justitieombudsmannens framställning angående förändrad lagstiftning rörande verkställighet af icke laga kraft ägande utslag i brottmål.

Uti sin till innevarande års Riksdag afgifna och till lagutskottet hänvisade ämbetsberättelse har justitieombudsmannen upptagit frågan om förändrad lagstiftning rörande verkställighet af icke laga kraft ägande utslag i brottmål och i sådant afseende hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета samt för Riksdagen framlägga förslag till lag, enligt hvilken utslag, därigenom någon blifvit dömd till frihetsstraff på viss tid eller till bötesstraff, och hvilket ej underställts högre rätts pröfning, må kunna, efter det den dömde i behörig ordning förklarar sig med utslaget nöjd eller underlåtit att inom stadgad tid mot utslaget föra klagan, befordras till verkställighet utan hinder af åklagares eller målsägandes besvär.

Justitieombudsmannen redogör uti sin till stöd för berörda hemställen afgifna framställning till en början för tillkomsten af den kungl. proposition, hvilken i ifrågavarande ämne blifvit till 1902 års Riksdag aflåten.

Berörda förslag, med hvilket var afsedt att upphäfva nu gällande förordning angående verkställighet i vissa fall af straff, ådömdt genom icke laga kraft ägande utslag, den 30 maj 1873, innehöll hufvudsakligen, att, därest den, som blifvit dömd till straffarbete på viss tid eller till fängelse

eller arrest, icke besvärat sig öfver utslaget inom den för ändringssökande föreskrifna tid, eller han före besvärstidens utgång i den ordning, förslaget bestämde, förklarat sig nöjd med utslaget och villig att undergå den ådömda bestraffningen, då skulle straffet genast gå i verkställighet utan hinder af åklagares eller målsägandes besvär, dock att för den händelse utslaget af domstolen blifvit underställt högre rätts pröfning, hvad nu sagts ej ägde tillämpning; att, därest någon, som hölles häktad, ville afgifva dylik förklaring, det skulle ske: om den dömde förvarades i länsfängelse, inför Konungens befallningshafvande; om den dömde hölles i militärhäkte, i vittnens närvaro inför den befälhafvare, som öfver häktet ägde uppsikt, och i öfriga fall inför tillsyningsmannen eller föreståndaren vid häktet i vittnens närvaro; att förklaringen ej skulle gälla, där ej utslaget vid tiden för förklaringens afgifvande kommit den myndighet till handa, hvarom nu vore sagdt, samt den dömde från den dag, då förklaringen afgåfves, och efter den dag, då utslaget för honom vid rätten afkunnades, eller, om det ej sålunda afkunnats, blifvit honom annorledes delgifvet, haft två dagars betänketid inom fängelset; att, därest den dömde ej vore häktad, han ägde med aflämnande af utslaget äfvensom af prästbetyg afgifva sin nöjdförklaring, där straffet skulle af militärbefälhafvare befordras till verkställighet, i vittnens närvaro inför denne och i annat fall inför Konungens befallningshafvande, samt att den myndighet, inför hvilken förklaring af nu omförmälta slag afgifvits, skulle ofördrojligen afsända underrättelse därom till den domstol, som ägt att upptaga besvär öfver utslaget.

Förslaget innehöll vidare i likhet med förordningen af den 30 maj 1873 dels stadganden om, att en i föreskrifven ordning afgifven nöjdförklaring ej fick återtagas, och att, därest straff, hvars verkställighet börjat, af öfverrätt skärptes, bestraffningen ändock skulle fortgå enligt underrettens utslag, till dess den dömde förklarat sig nöjd med öfverrettens utslag eller detta eljest mot honom vunnit laga kraft, dels ock bestämmelser rörande förfaringssättet, då straff, som den dömde undergått, skulle afräknas å annat frihetsstraff.

Vid det tillfälle, då Kungl. Maj:t beslöt att öfver berörda lagförslag inhämta högsta domstolens yttrande, anförde dåvarande statsrådet och chefen för justitiedepartementet till statsrådsprotokollet, bland annat, följande:

Af åtskilliga myndigheter hade uti till Kungl. Maj:t afgifna utlåtanden förordats införande af bestämmelse därom, att jämväl icke häktad person finge, sedan han förklarat sig nöjd med utslag, hvarigenom frihetsstraff honom ådömts, börja undergå straffet utan afvaktande af besvärstidens

utgång. Såsom skäl därför, att åt icke häktad person sålunda borde beredas samma förmån, som redan genom förordningen den 30 maj 1873 tillförsäkrats häktad, hade anförts, förutom hänsynen till den dömdes, hufvudsakligen, att vidkommande de talrika brottslingar, som saknade stadig bostad, det vore med stora svårigheter förenadt att verkställa domar, då de dömdes vore på fri fot och med verkställigheten måste dröjas, tills besvärstiden förlupit, samt att särskildt de personer, som intill domen hållits häktade, men i följd af densammas innehåll lösgifvits, lätteligen blefve nödsakade att under besvärstiden antingen för sitt uppehälle återvända till hemorten eller ock genom löst arbete under förhållanden, som gafve anledning till nya förbrytelser, uppehålla sig på platsen.

Redan i det inom lagbyrån utarbetade förslag, som låge till grund för förordningen af den 30 maj 1873, hade funnits upptagen en föreskrift därom, att bestraffning, som ådömts icke häktad person, finge utan afbidan på besvärstidens utgång gå i verkställighet, därest såväl den dömdes som åklagare och målsägande förklarar sig nöjda med utslaget. Den sålunda ifrågasatta föreskriften hade emellertid afstyrkts af högsta domstolen, som fann giltig grund för ett medgifvande att verkställa icke laga kraft ägande straffdom föreligga endast, när därigenom bereddtes möjlighet för den dömdes att undgå en långvarigare förlust af friheten och för staten att vinna minskning i kostnaden för fångars underhåll. På grund af denna anmärkning hade förslaget i denna del fått förfalla.

Under de senaste årtiondena hade emellertid de nyss anförda olägenheterna däraf, att straffdomar öfver icke häktade personer ej kunde verkställas före besvärstidens utgång, framträdt allt skarpare och till och med på ett och annat ställe föranledt försök att, på sidan om lagen, införa en praxis, enligt hvilken straff verkställdes, så snart parterna förklarar sig nöjda med utslaget. Icke minst kännbara hade ifrågavarande olägenheter visat sig i fråga om straff, ådömda af krigsdomstolarne.

På grund af hvad sålunda anförts syntes den nu medgifna möjligheten att verkställa icke laga kraft ägande brottmålsdomar böra utvidgas, så att en s. k. nöjdförklaring måtte kunna med full verkan afgifvas äfven när den dömdes ej hölles häktad. Då en sådan lagstiftning vore påkallad ej blott af det allmännas omedelbara intresse i aflägsnandet af hinder, uppehåll och svårigheter vid straffverkställigheten utan äfven af hänsyn därtill, att den dömdes borde erhålla tillfälle att så snart som möjligt få aftjäna det af honom förskyllda straffet, torde det icke vara lämpligt att, såsom enligt föregående förslag varit händelsen, för nöjdförklaringens giltighet uppställa det villkor, att jämväl åklagare och målsägande förklarar sig nöjda. Af samma skäl borde, när nöjdförklaring ej afgifvits,

men den dömde underlätit att inom föreskrifven tid söka ändring i utslaget, utslaget gå i verkställighet utan hinder af åklagares eller målsägandes besvär. De svårigheter, som kunde uppstå, om, på talan af åklagare eller målsägande, straffet skärptes eller målet återförvisades, vore icke andra, än som kunde förekomma äfven då den dömde vore häktad.

Afven i ett annat hänseende syntes möjligheten att med laga verkan afgifva nöjdförklaring böra utsträckas. För det närvarande funnes sådan möjlighet allenast, när det ådömda straffet utgjordes af straffarbete på viss tid eller af fängelse.

Redan enligt ett af den kommitté, som den 20 december 1895 förordnades för revision af den militära rättegångsordningen, utarbetadt förslag till lag om verkställighet i vissa fall af krigsdomstols icke laga kraft ägande utslag skulle nöjdförklaring kunna af icke häktad person afgifvas med afseende å ett af krigsdomstol ådömdt frihetsstraff, hvarunder jämväl innefattades arreststraff. Uti underdånigt utlåtande öfver detta förslag hade krigshofrätten, med anslutning till en vid kommitténs betänkande fogad reservation, förordat, att jämväl bestämmelserna i 1873 års förordning om verkställighet af straffarbete och fängelsestraff måtte erhålla tillämpning i fråga om disciplinstraff. Krigshofrätten hade sedermera i en till chefen för justitiedepartementet ställd skrivelse ytterligare fäst uppmärksamheten därpå, att äfven beträffande häktade personer behof funnes af möjlighet att verkställa ådömdt arreststraff utan afbidan på besvärstidens utgång. Den i 60 § af den militära rättegångsordningen upptagna föreskrift att till manskapet hörande rymmare, som ertappades, skulle i häkte tagas, tillämpades nämligen oftast så, att den, som dömdes till ansvar för rymning, hölles i häkte i afbidan på straffets verkställande, äfven om ansvaret bestämts allenast till disciplinstraff. Vanligen behandlades väl, då ett rymningsbrott ej skulle medföra strängare påföljd än disciplinstraff, målet såsom disciplinmål, hvarvid straffet ålades af befälhafvaren och omedelbart verkställdes. Men omständigheterna kunde lätteligen vara sådana, att befälhafvaren föranleddes att öfverlämna målet till krigsdomstol. Till följd häraf kunde, såsom krigshofrätten med exempel från den senaste tidens erfarenhet bestyrkt, inträffa, att en rymmare måste i häkte afvakta besvärstidens utgång, innan ett honom ådömdt kortvarigt arreststraff kunde verkställas, och att han sålunda beröfvades sin frihet under längre tid än nödigt varit, om han förskyllt det strängare straffet fängelse.

Med anledning af hvad sålunda förekommit, och då de missförhållanden, som kunde föranledas af nödvändigheten att uppskjuta ådömd bestraffnings verkställande, måste anses vara i fråga om ådömda arreststraff särskildt

stötande, torde, i afseende på möjligheten att verkställa icke laga kraft ägande utslag, af domstol ålagdt disciplinstraff bära likställas med fängelsestraff och viss tids straffarbete, ehvad den dömdes hölles häktad eller icke.

Emot lagförslaget framställdes inom högsta domstolen följande anmärkning:

Enligt gällande stadganden behöfde allmän underrätts och i vissa fall krigsrätts slutliga utslag angående häktad person icke expedieras till vederbörande myndighet för verkställighet förr än fyra eller sex dagar efter utslagets afkunnande. Därest, såsom förslaget innehölle, den häktade icke förr än utslaget ankommit finge förklara sig nöjd med detsamma och börja undergå straffet, kunde han följaktligen blifva nödsakad att utöfver den stadgade betänketiden af två dagar tillbringa ytterligare några dagar i rannsakningsfängelse, utan att dessa finge afräknas å strafftiden.

En person, som blifvit genom allmän underrätts eller krigsrätts utslag dömd till urbotas bestraffning, men icke hölles häktad, vore i vissa fall icke berättigad att bekomma utslaget förr än sex eller fjorton dagar efter detsammans afkunnande. Om den dömdes rätt att förklara sig nöjd med utslaget och undergå straffet gjordes beroende däraf, att han aflämnade utslaget, komme i följd af nämnda förhållande syftemålet med denna lagändring att väsentligen förfelas. Särskildt gällde detta i det fall, att den dömdes hölles häktad, men enligt utslaget skulle ur häktet frigifvas. Om den dömdes i sådant fall vore nöjd med utslaget, hvarigenom honom ådömts frihetsstraff, vore det i alla afseenden lämpligt, att han finge omedelbart undergå straffet. Måste han däremot lämna häktet och uppehålla sig på fri fot en eller två veckor, vore det i allmänhet utan betydelse, om han finge vänta på straffets verkställande ytterligare någon tid. Nu påpekade brister i förslaget syntes kunna afhjälpas på det sätt, att den, som genom allmän underrätts eller krigsrätts utslag blifvit dömd till straffarbete på viss tid, fängelse eller arrest, vare sig han vore häktad eller ej, berättigades att förklara sig nöjd med utslaget, äfven om hos vederbörande myndighet ej vore tillgängligt ett fullständigt exemplar af utslaget utan allenast ett bevis från domaren eller domstolen om det straff, som blifvit ådömdt, och den utgång, målet i öfrigt genom utslaget erhållit, samt därom, att utslaget icke blifvit högre domstols pröfning underställt. Ett sådant bevis borde, om den dömdes skulle hållas häktad, åtfölja förpassningen och i annat fall till honom på begäran genast aflämnas.

Naturligtvis borde i sammanhang härmed villkoret, att den dömdes, om han icke vore häktad, skulle medhafva prästbetyg, bortfalla. Att sådant betyg först efter strafftidens början på rekvisition komme myndigheten tillhanda torde ej vålla afsevärd olägenhet.

Då högsta domstolens utlåtande öfver lagförslaget anmäldes inför Kungl. Maj:t, yttrade dåvarande statsrådet och chefen för justitiedepartementet följande:

Högsta domstolen hade förordat en sådan ändring i förslaget, att den dömde skulle berättigas att förklara sig nöjd med utslaget, äfven om hos vederbörande myndighet ej vore tillgängligt ett fullständigt exemplar af utslaget utan allenast ett bevis från domaren eller domstolen om det straff, som blifvit ådömdt, och den utgång, målet i öfrigt genom utslaget erhållit, samt därom, att utslaget icke blifvit högre domstols pröfning underställt.

Införandet af en dylik bestämmelse skulle otvifvelaktigt under vissa förutsättningar kunna blifva till väsentlig förmån för de dömda, i synnerhet för de icke häktade, men å andra sidan syntes i flera hänseenden betänkligheter möta mot den föreslagna anordningen.

Den dömde borde uppenbarligen, innan det kunde tillåtas honom att afgifva nöjdförklaring, hafva tillfälle att om utslagets innebörd taga närmare kännedom, än som vore möjligt vid utslagets muntliga afkunnande. Det ifrågasatta beviset kunde därför tydligen ej inskränkas till en blott uppgift om det ådömda straffet utan måste, såsom högsta domstolen förordat, äfven innehålla uppgift om den utgång, målet i öfrigt genom utslaget erhållit. Utfärdandet af ett bevis af sådan omfattning torde emellertid i många fall komma att kräfva föga mindre arbete än det, som erfordrades för tillhandahållande af ett fullständigt exemplar af utslaget. Det syntes därför tvifvelaktigt om det läte sig göra att, såsom högsta domstolen förutsatt, ålägga domaren eller domstolen en ovillkorlig skyldighet att genast utfärda dylikt bevis. Kunde en sådan skyldighet icke föreskrivas, torde gagnet af det föreslagna stadgandet ej blifva afsevärdt.

Vidare borde det icke förbises, att, därest två samma sak afseende handlingar, sådana som utslaget och det ifrågasatta beviset, skulle å olika tider utfärdas, det icke torde kunna förebyggas, att skiljaktighet dem emellan någon gång skulle visa sig. I händelse af sådan skiljaktighet skulle tydligen ofta praktiska svårigheter uppstå.

Beträffande den räckvidd, som den föreslagna anordningen skulle komma att erhålla, vore för öfrigt att märka, att häradsrätterna i fråga om mål, som ej afsåge häktad person, i allmänhet icke meddelade utslag samma dag målet handlades, utan först vid nästa sammanträde eller vid tingets afslutande, och att i sådan händelse utslaget regelmässigt hölles tillgängligt omedelbart efter dess afkunnande. I alla dylika fall skulle således den ifrågasatta bestämmelsen komma att sakna all betydelse.

I betraktande af hvad som blifvit anfördt och då ostridigt torde vara,

att redan genom de bestämmelser, som det remitterade förslaget innehöлле, afsevärda fördelar skulle vinnas, hade departementschefen ansett hvad högsta domstolen uti ifrågavarande hänseende erinrat icke böra föranleda någon ändring i förslaget.

Lagutskottet, till hvilket den kungl. propositionen af Riksdagen öfverlämnades, yttrade i afgifvet utlåtande, att utskottet ej hade någon erinran att framställa mot förslaget att af domstol ålagdt frihetsstraff af disciplinär natur skulle beträffande verkställighet före besvärstidens utgång likställas med fängelsestraff och viss tids straffarbete, att beträffande förslaget att nöjdförklaring skulle kunna med laga verkan afgifvas, äfven när den dömde icke hölles häktad, de af chefen för justitiedepartementet till stöd för detta förslag anförda skäl syntes utskottet mycket afsevärda, och att, långt ifrån det utskottet skulle hysa några betänkligheter mot att biträda den genom propositionen föreslagna utsträckning af rätten att efter nöjdförklaring få börja undergå straff före besvärstidens utgång, utskottet tvärtom funnit det kunna ifrågasättas, huruvida förslaget i tillräckligt hög grad tillgodosåge behofvet af vidgade bestämmelser härutinnan, eller om icke åt en afgifven nöjdförklaring borde beredas sådan verkan äfven under andra förhållanden än de i propositionen angifna.

Sedan utskottet därefter i utlåtandet redogjort för ofvan omförmälta, inom högsta domstolen mot lagförslaget framställda anmärkning samt erinrat, hurusom chefen för justitiedepartementet på anförda grunder funnit hvad högsta domstolen anmärkt icke böra föranleda någon ändring i förslaget, yttrade utskottet vidare:

»Såsom jämväl departementschefen medgifvit, skulle emellertid införandet af en bestämmelse, att den dömde vore berättigad att med laga verkan förklara sig nöjd med utslaget, äfven om hos vederbörande myndighet icke vore tillgängligt ett fullständigt exemplar af utslaget utan allenast ett bevis om målets utgång, otvifvelaktigt under vissa förutsättningar kunna blifva till väsentlig förmån för de dömde och i synnerhet för de icke häktade. Lika obestriddigt torde äfven vara, att ett sådant stadgande skulle i fråga om den senare kategorien af dömde mången gång underlätta myndigheternas befattning med straffets utkräfvande. Ju längre tid som förflöte, innan verkställigheten af straffet finge påbörjas, desto mindre sannolikhet förefunnes, att den dömde skulle själfmant anmäla sig till detsammas undergående, och ofta torde påföljden af dröjsmålet blifva, att han lämnade orten, samt att det sedermera blefve förenadt med betydligt ökad svårighet och kostnad att befordra honom till straff.

Utskottet, som af sålunda angifna skäl ansåge högsta domstolens berörda uttalande synnerligen beaktansvärdt, hade ej heller kunnat finna,

att några afgörande betänkligheter mötte mot meddelande af den ifrågasvarande bestämmelsen. Visserligen borde den dömde, innan det kunde tillåtas honom att afgifva nöjdförklaring, hafva tillfälle att om utslaget innebörd taga närmare och säkrare kännedom, än som vore möjligt vid detsamma muntliga afkunnande, och borde han därför erhålla skriftlig uppgift om det ådömda straffet och hvad i öfrigt genom utslaget blifvit honom ålagdt. Däremot vore det enligt utskottets mening att gå allt för långt, om såsom förutsättning för nöjdförklarings upptagande kräfdes, att den dömde genom tillgång till fullständigt utslag skulle hafva haft möjlighet att få kunskap om den bevisning, som legat till grund för utslaget, och de skäl, som i öfrigt varit bestämmande för domstolens beslut. Bortsett ifrån att äfven utslaget härutinnan mången gång icke kunde lämna full klarhet, utan konsekvensen af en sådan uppfattning måhända skulle vara, att den dömde före nöjdförklaringen borde beredas tillfälle att taga del jämväl af protokollen, kunde det nämligen antagas, att den dömdes kännedom i dessa senare hänseenden i regel icke ägde någon vidare betydelse för hans beslut att afgifva eller icke afgifva nöjdförklaring. Medvetandet af skuld eller oskuld samt omdömet angående det ådömda straffets billighet i förhållande till förseelsen torde härvid vara de afgörande momenten. Det skulle ju dessutom alltid stå den dömde fritt att afvakta ankomsten af utslaget, innan han beslöte sig i fråga om nöjdförklaringen; och om han ansåge fullständigare upplysning önskvärd eller eljest funne anledning till tvekan, skulle han säkerligen icke underlåta att begagna sig häraf. Äfven om nöjdförklaring finge grundas på ett bevis af det innehåll, som ofvan angifvits, syntes det alltså icke behöfva befaras, att dylik förklaring skulle afgifvas i förhastande och utan verkligt skäl. Ej heller borde det för domaren eller domstolen medföra allt för stora svårigheter att omedelbart meddela sådana bevis, då den redogörelse för domskälen, hvilken vid uppsättande af fullständigt utslag väl i allmänhet kräfdes det svåraste och mest tidsödande arbetet, icke skulle ingå i bevisen, utan desamma endast behöfde innehålla faktiska uppgifter, affattade med största möjliga korthet. Sannolikt skulle ock besväret härmed kunna underlättas genom utfärdande af blanketter, å hvilka erforderliga uppgifter finge efter fastställda formulär ifyllas.

Ett sådant tillvägagångssätt som det af högsta domstolen förordade vore för öfrigt redan nu icke främmande för rättstillämpningen och torde, hvad häktade personer anginge, ej heller vara uteslutet af gällande bestämmelser. Att nöjdförklaring icke skulle kunna med laga verkan afgifvas, innan utslaget kommit den myndighet till handa, som skulle verkställa det ådömda straffet, hade nämligen hittills icke varit uttryckligen

föreskrifvet och, äfven om nuvarande stadganden i allmänhet så tolkats, hade dock äfven en motsatt tillämpning på åtskilliga orter förekommit, utan att, såvidt utskottet hade sig bekant, några olägenheter däraf förports.

Mot förevarande förslag hade vidare anförts, att, därest två samma sak afseende handlingar, sådana som utslaget och det ifrågasatta beviset, skulle å olika tider utfärdas, det icke torde kunna förebyggas, att skiljaktighet dem emellan någon gång skulle visa sig. Det syntes dock ej böra ifrågasättas, att en myndighets å tjänstens vägnar afgifna expeditioner om samma sak behöfde blifva olika. Erfarenheten från öfverståthållare-ämbetet, där ett sådant förfarande som det föreslagna länge tillämpats, hade ej heller gifvit stöd åt en sådan farhåga. Lika litet syntes något viktigare skäl mot införande af berörda bestämmelse ligga däri, att densamma vid landtdomstolarna i fråga om häktade personer oftast skulle komma att sakna betydelse. Såsom departementschefen erinrat, meddelade nämligen häradsrätterna i mål, som ej afsåge häktad person, i allmänhet icke utslag samma dag målet handlades, utan först vid nästa sammanträde eller vid tingets afslutande; och hölles i sådan händelse utslaget regelmässigt tillgängligt omedelbart efter dess afkunnande. Härmed torde emellertid förfaras olika vid olika domstolar; och i alla händelser återstode ett stort antal fall, i hvilka bestämmelsen skulle äga tillämpning.

Då utskottet alltså ansett öfvervägande skäl tala för en bestämmelse i ofvan angifvet syfte, hade utskottet af sådan anledning underkastat förslaget omarbetning i vissa hänseenden.

På grund af hvad utskottet sålunda anført och med hänsyn till anmärkningar, som i andra afseenden blifvit af utskottet framställda emot förslaget, hemställde utskottet, att Riksdagen, med förklarande att ifrågasatt proposition icke kunde i oförändradt skick antagas, måtte för sin del antaga ett af utskottet i enlighet med dess i utlåtandet uttalade uppfattning upprättadt förslag till lag angående verkställighet i vissa fall af straff, ådömdt genom icke laga kraft ägande utslag.

Utskottets hemställan bifölls af Första Kammaren, hvaremot Andra Kammaren afslog såväl utskottets förslag som Kungl. Maj:ts i ärendet gjorda framställning. Frågan hade sålunda för den riksdagen förfallit.

Under den diskussion, som i Andra Kammaren föregick fattandet af nämnda beslut, gjordes ej någon invändning mot den af Kungl. Maj:t och lagutskottet föreslagna utsträckningen af rätten för till viss tids frihetsstraff dömda personer att få börja aftjäna detsamma, innan utslaget vunnit laga kraft. De anmärkningar, som framställdes, gällde samtliga vissa detaljbestämmelser i den kungl. propositionen och i utskottets förslag. Det

beslut, hvarigenom Andra Kammaren afslog 1 § i lagutskottets förslag och Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, fattades med knapp majoritet, 94 röster mot 90.

Härefter yttrar justitieombudsmannen:

»Förestående redogörelse torde utvisa, att vid ifrågavarande ärendes behandling å alla håll rådt en enhällig mening därom, att den för närvarande i förordningen af den 30 maj 1873 åt personer, som blifvit dömda till straffarbete på viss tid eller till fängelse samt skola hållas häktade i afbidan på att det öfver dem fällda utslag vinner laga kraft medgifna rättighet att efter afgifven nöjdförklaring få, innan utslaget vunnit laga kraft, börja aftjäna det ådömda straffet, bör, på sätt i den af Kungl. Maj:t till 1902 års Riksdag aflåtna proposition föreslagits, utsträckas ej mindre till dem, som af domstol dömts till arreststraff, än äfven till dem, som dömts till straffarbete på viss tid eller till fängelse, utan att de skola i afbidan på att utslaget vinner laga kraft hållas häktade. Vikten af de till stöd för denna reform anförda grunder har jämte nyss berörda förhållande för mig utgjort anledning till att söka få frågan ånyo upp på dagordningen, under förhoppning om att, då nu någon tid förflutit från det ämnet senast var föremål för statsmakternas pröfning och uppfattningarna af frågan sålunda haft tillfälle att ytterligare mogna, de meningsskiljaktigheter, som hittills varit rådande med afseende å vissa detaljer af ämnet, skola kunna förlikas.

Dock torde det härvid enligt min mening böra tagas under öfvervägande, huruvida icke åt reformen må gifvas än större omfattning än som vid 1902 års riksdag varit af Kungl. Maj:t föreslaget. Öfvervägande skäl synas mig tala för den uppfattningen, att ett bötesstraff bör utan hinder däraf, att det utslag, hvarigenom straffet blifvit ådömdt, ej vunnit laga kraft, kunna verkställas under samma villkor och förutsättningar som ett ådömdt frihetsstraff på viss tid.

Denna fråga var ock vid sakens föregående behandling föremål för uppmärksamhet. Då det af Kungl. Maj:t vid 1902 års riksdag framlagda förslaget granskades af högsta domstolen, yttrade nämligen en af domstolens ledamöter i detta afseende följande:

»Dessa skäl» (de skäl, som för den föreslagna lagstiftningsåtgärden framhållits) »synas mig leda längre än förslaget velat gå och tala för en snabbare verkställighet äfven af de till antalet ojämförligt öfvervägande straffen, nämligen bötesstraffen. Såsom af chefen för justitiedepartementet erinrats, fanns i det inom lagbyrån utarbetade förslag, som ligger till grund för 1873 års förordning, upptagen en föreskrift därom, att bestraffning — således äfven bötesstraff — som ådömts icke häktad person, finge utan af-

bidan på besvärstidens utgång gå i verkställighet, därest såväl den dömde som åklagare och målsägande förklarar sig nöjda med utslaget. Sedan förslaget granskats af högsta domstolen, blef nämnda stadgande ur förslaget uteslutet såsom saknande stöd af den grund, hvarpå förslaget i öfrigt hvilade, nämligen omsorgen att såvidt möjligt förkorta fångars häktningstid och därigenom äfven minska statens kostnad för deras underhåll. Då emellertid saken i nu föreliggande förslag setts ur en vidare synpunkt, borde, enligt min åsikt, uppmärksamheten riktats jämväl på bötesstraffen. Det är ett känt och mycket öfverklagadt förhållande, att en stor mängd af dessa straff aldrig komma till verkställighet till följd af omöjligheten att anträffa de dömde. Detta gäller i all synnerhet böter för förseelser mot polisföreskrifter i städerna med deras rörliga befolkning. Den af chefen för justitiedepartementet omförmälta, ganska utbredda praxis att vid sidan af eller rättare mot lagen verkställa icke laga kraft ägande utslag i brottmål torde äfven få anses visa, att ett verkligt behof af ändrad lagstiftning härutinnan förefinnes. På grund häraf tillstyrker jag, att i förslaget intagas bestämmelser därom, att äfven bötesstraff må få gå i verkställighet efter nöjdförklaring af den dömde, oberoende af åklagares eller målsägandes besvär, eller åtminstone att dessa straff få verkställas, så snart den dömde samt åklagare och målsägande förklarar sig med utslaget nöjde.»

Denna hemställan vann icke beaktande i Kungl Maj:ts proposition. Såsom skäl härför anförde chefen för justitiedepartementet, att frågan om skyndsamt verkställande af bötesstraff uppenbarligen vore af betydelse endast för det fall, att den dömde i brist af tillgång till böternas fulla gäldande skulle undergå det däremot svarande förvandlingsstraff; att detta emellertid tydligen icke kunde ske med mindre i behörig ordning blifvit utrönt, att den dömde ej vore i stånd att betala böterna, samt att med hänsyn härtill ett stadgande, som medgäfvde böters aftjänande, innan utslaget vunnit laga kraft, i de flesta fall torde komma att sakna tillämpning.

Lagutskottet vid 1902 års riksdag synes jämväl hafva delat den uppfattning, som af den nyss omförmälde ledamoten af högsta domstolen uttalats. Uti ofvan berörda utlåtande yttrade nämligen utskottet, att den uppfattningen icke varit för utskottet främmande, att den föreslagna lagstiftningen sannolikt skulle ganska väsentligt vinna i betydelse, om, såsom vid förslagets behandling i högsta domstolen af en ledamot därstädes förordats, det medgäfvdes, att äfven fängelsestraff, som utgjorde förvandlingsstraff för ådömda böter, finge efter nöjdförklaring omedelbart gå i verkställighet; nyttan och lämpligheten af en sådan bestämmelse vore emellertid

ej oomtvistade, och, oafsedt huru därmed förhölle sig, torde i allt fall skälig anledning icke finnas att ställa de nu föreslagna lagändringarna i beroende däraf, att en dylik ytterligare utvidgning af gällande föreskrifter samtidigt blefve genomförd.

Samma skäl, som blifvit anförda för tillerkännande åt icke häktade, till frihetsstraff på viss tid dömda personer af den rättighet, 1873 års förordning tillägger häktade, till sådant straff dömda personer, synas mig äfven kunna åberopas till stöd för berörda rättighets utsträckande till dem, som blifvit dömda till bötesstraff. Äfven här torde det gälla, att det allmänna äger omedelbart intresse i aflägsnandet af hinder, uppehåll och svårigheter vid straffverkställigheten, och att den dömda bör erhålla tillfälle att så snart som möjligt få aftjana det af honom förskyllda straffet. Icke minst med afseende å de till bötesstraff dömda torde kunna åberopas det skälet, att vidkommande de talrika brottslingar, som sakna stadig bostad, det är med stora svårigheter förenadt att verkställa straffdomar, då de dömda äro på fri fot och med verkställigheten dröjes, tills besvärstiden förlupit, och att särskildt de personer, som intill domen hållits häktade, men i följd af densammas innehåll lösgifvits, lätteligen blifvit nödsakade att under besvärstiden antingen för sitt uppehälle återvända till hemorten eller ock genom löst arbete under förhållanden, som gifva anledning till nya förbrytelser, uppehålla sig å platsen. Man torde härvid i all synnerhet hafva att tänka på den stora mängd vid underrätterna i städerna årligen förekommande mål, däri lösa personer fällas till böter för mindre förbrytelser mot allmänna strafflagen eller för förseelser mot polisförfattningarna, och af hvilka mål allenast en högst obetydlig del fullföljas till högre rätt.

Klagomål hafva jämväl blifvit hos mig anförda öfver de svårigheter, som i många fall äro förenade med att bringa utslag i dylika mål till verkställighet. Synnerligen ofta inträffar det nämligen, att den dömda vid den tid, då utslaget vunnit laga kraft, lämnat orten, där förbrytelsen af honom begåtts, och det gäller då att genom korrespondens med olika myndigheter söka utröna hans vistelseort. I särdeles många fall kan denna korrespondens blifva högst besvärlig och tidsödande, och esomoftast inträffar det, att densamma ändock ej leder till målet, den dömdes anträffande.

Dessa besvärligheter och vidlyftigheter jämte intresset för att ådömda straff också blifva befordrade till verkställighet hafva å några orter inom landet föranledt myndigheterna att införa den praxis att, då en till böter dömd person förklarar sig icke ämna anföra besvär emot utslaget samt jämväl åklagaren förklarar sig därmed åtnöjas, låta utslaget gå i verkställighet utan afvaktan på besvärstidens utgång.

En af fördelarne med den af mig nu förordade lagändringen skulle således blifva att berörda praxis, hvilken måste anses såsom stridande emot nu gällande lag, blefve legaliserad.

Vidkommande den mycket omtvistade frågan, huruvida för en nöjdförklarings laga verkan bör fordras, att myndigheten, inför hvilken förklaringen afgifves, är i besittning af det utslag, hvarigenom bestraffningen ådömts, eller huruvida för sådan verkan det bör vara tillräckligt, att allenast ett bevis från domstolen eller domaren om utslaget innehåll kommit myndigheten till handa, så torde det vara obestriddigt, att, så länge man ej anser sig kunna förplikta underrätterna att hålla sina utslag, skriftligen affattade, tillgängliga för parterna samtidigt med deras afkunnande, den nu ifrågasatta lagändringen alltid kommer att uti en mängd fall ej medföra de därmed afsedda fördelarne, för så vidt som det förra alternativet vinner godkännande. Ur denna synpunkt vore det därför högst önskvärdt, att såsom villkor för en nöjdförklarings laga verkan stadgades, att den myndighet, som upptager förklaringen, ej behöfver vara i besittning af mera än ett bevis af nyss antydda beskaffenhet. Och det torde ej möta hinder, att såsom lagutskottet vid 1902 års riksdag också ifrågasatt, ålägga domstolarne eller domarne att omedelbart efter utslagens afkunnande meddela dylika bevis.

För min del är jag ock af den öfvertygelsen, att de betänkligheter man å åtskilliga håll hyst mot ett stadgande af senast omförmälta art böra kunna öfvervinnas.

För bevis af ifrågavarande beskaffenhet kunna formulär fastställas och sålunda föreskrifter meddelas om hvilka uppgifter böra i bevisen lämnas. Härigenom kunna ju garantier vinnas för att bevisen erhålla nödig fullständighet, och på detta sätt torde, enligt min tanke, kunna häfvas de betänkligheter, som grunda sig på farhåga för, att den dömde vid nöjdförklaringens afgifvande skulle sakna tillräckligt material för bedömande af, huruvida han bör vara med utslaget nöjd, och sålunda förledas att i förhastande afgifva en dylik förklaring.

De betänkligheter uti ifrågavarande afseende, som man hämtat från möjligheten, att bevisen skola kunna blifva felaktiga, kan jag på intet vis dela. Det synes mig ej förefinnas någon giltig anledning att antaga, att bevisen skola löpa större fara att blifva oriktigt affattade än själfva utslagen. Vederbörande bevisutgifvare komma att vid bevisens affattande vara medvetna af bevisens vikt och betydelse, och detta förhållande kommer otvifvelaktigt att för vederbörande utgöra en särskild anmaning att vid utfärdandet af bevisen gå till väga med den största omsorg och noggrannhet.

Beträffande frågan om hvilka myndigheter må äga behörighet att upptaga en nöjdförklaring anser jag, i likhet med hvad i förut omförmälta lagutskottsbetänkande blifvit yttradt, det vara önskvärdt, att kompetensen till dylika förklarings mottagande af ej häktade personer göres något vidsträcktare än som af Kungl. Maj:t blifvit föreslaget. Något hinder för att en nöjdförklaring af en icke häktad person skulle kunna upptagas t. ex. af en tillsyningsman för ett kronohäkte synes mig ej förefinnas.»

I den del, justitieombudsmannens hemställan afser verkställighet af sådant icke laga kraft ägande utslag, därigenom någon blifvit dömd till frihetsstraff på viss tid, tillåter sig utskottet åberopa ofvan intagna yttrande, som utskottet vid 1902 års riksdag i ämnet afgaf, med hänvisning till det särskilda lagförslag utskottet vid samma tillfälle förordade. I samband härmed vill utskottet fästa uppmärksamheten på en praxis, hvilken vid sidan af lagen af det praktiska lifvets kraf tvingat sig fram i Stockholm. Där lærer nämligen sedan flera år tillbaka praktiseras, att sedan genom utslag af rådhusrätten häktad person blifvit fälld till urbota straff, men icke ansetts kunna längre i häkte hållas, en s. k. promemoria, innefattande en summarisk redogörelse för utslaget, undertecknad af de medlemmar af domstolen, som i målet dömt, omedelbart af rådhusrätten öfversändes till öfverståhållareämbetet, hvilket ämbete, i händelse åklagare och målsägande å promemorian tecknat förklaring, att de äro med utslaget nöjde, delgifver den fälde, innan han ur häktet frigifves, samma promemoria och, om jämväl den dömd förklarar sig nöjd, genast om straffets verkställighet förordnar.

Hvad därefter angår sådana icke laga kraft ägande utslag, hvarigenom endast bötesstraff ådömts, innebär frågan om dessas verkställande, såsom justitieombudsmannen omnämnt, icke en nyhet. Och samma skäl, som tala för ett utsträckande af verkställigheten i fråga om utslag, hvarigenom frihetsstraff på viss tid ådömts, torde äfven här äga en viss tillämplighet. Det må jämväl framhållas, att redan gällande lag i vissa fall medgifver en mer eller mindre fullständig verkställighet af icke laga kraft ägande bötesutslag, i hvilket afseende hänvisas till 6 § i lag om hvad iakttagas skall i afseende å införande af lagen om ändring i vissa delar af rättegångsbalken af den 14 juni 1901, till kungl. förordningen den 13 februari 1776, § 14, där det stadgas, att öfverståhållareämbetets utslag i polismål genast må gå i fullbordan, oaktadt besvär anföras, samt till kungl. för-

ordningen angående förändrade föreskrifter i afseende på fullföljden af polismål den 30 april 1844 § 2. I åtskilliga städer lär det ock vara brukligt, att då en person ådömts böter och såväl denne som åklagaren och målsäganden med utslaget förklarar sig nöjd samt den bötfälde befinnes sakna tillgång till böternas fulla gäldande, utslaget eller ett blott bevis därom i och för verkställighet omedelbart sändes till vederbörande myndighet, hvilken genast om förvandlingen och straffets verkställighet förordnar.

Om än vägande skäl synas tala för en utsträckt verkställighet äfven af icke laga kraft ägande utslag, hvarigenom böter ådömts, anser dock utskottet, att frågan därom tarfvar en grundligare utredning än som hittills kommit densamma till del. Endast genom en sådan blir man i tillfälle att uppmärksamma de fall, där en verkställighet möjligen skulle innebära ett ökad lidande för den bötfälde eller ett förminskande af det slutligen ådömda straffets effektivitet. Antag t. ex. att en person fällts till böter, till hvilkas fulla gäldande han äger tillgång, samt att efter det detta utslag verkstälts, högre rätt efter besvär af åklagare eller målsägande dömer honom till fängelse. Få de erlagda böterna icke afräknas på fängelsestraffet, utan den skedda verkställigheten blott återgår, erhåller den sakfälde ingen ekvivalent för det lidande, hvaraf han genom verkställigheten träffats. Därest åter böterna efter förvandling afräknas från det ådömda fängelsestraffet, kommer den sakfälde ifrån en del af det väsentligen strängare frihetsstraffet därigenom, att han varit i den ekonomiska ställning, att han kunnat betala böterna. Dylika svårigheter kunna möjligen böra föranleda därtill, att i fråga om icke laga kraft vunnit utslag, därigenom böter ådömts, verkställigheten göres beroende af att icke blott den bötfälde, utan äfven motparten förklarat sig nöjd med utslaget.

På grund af hvad utskottet sålunda anfört, hemställer utskottet,

att Riksdagen, i anledning af justitieombudsmannens förevarande framställning, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, under hvilka villkor utslag, därigenom någon blifvit dömd till frihetsstraff på viss tid eller till bötesstraff, och hvilket ej underställts högre rätts pröfning, må kunna, utan hinder af att det ej vunnit laga kraft, befordras till verkställighet, samt låta utarbета och för

Riksdagen framlägga det förslag till lag, hvartill denna utredning kan finnas gifva anledning.

Stockholm den 14 februari 1905.

På laguskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Reservation

af herr *Zetterstrand*, som med afseende å första punkten af utskottets motivering begärt få antecknadt, att han uti sagda punkt velat åberopa hvad vid 1902 års riksdag af honom i ämnet anförts; samt

af herr *Lindhagen*, som med afseende å utskottets motivering anført:

»Sista stycket i utskottets motivering har jag ansett endast bort innehålla ett allmänt uttalande, att verkställighet af icke kraftägande bötesutslag måhända kräfde särskilda bestämmelser, som det dock i frågans outredda skick i denna del vore svårt att nu öfverskåda. Utskottet borde ej enligt min mening här inlåtit sig på detaljer, hvilka utskottets samtliga ledamöter endast varit i tillfälle att ytligt bedöma och hvarom därför stridiga föreställningar framkommo inom utskottet.

Enligt min föreställning rör sig förevarande fråga om en definitiv verkställighet, innan utslaget vunnit laga kraft, af straff, hvilka skola aftjänas med frihetens förlust, eller med andra ord af straffarbete, fängelse, disciplinstraff äfvensom böter, när de skola förvandlas i fängelse. I dessa fall kan på den dömdes begäran utslaget gå i slutlig verkställighet, äfven om straffet höjes i anledning af motpartens besvär, därför att alla slag af frihetsstraff kunna enligt lagens bestämmelse ekvivaleras emot hvarandra samt följaktligen hänsyn tagas till en redan undergången bestraffning.

Däremot berör förevarande ärende icke den i vissa fall medgifna provisoriska verkställighet af icke laga kraftvunnet utslag, hvarigenom någon dömts att utgifva egendom, och således icke heller verkställighet af bötesutslag, då böterna kunna erläggas af den bötfälde. I dylika fall plägar medgifven verkställighet ej blifva definitiv utan återgår, om utslaget ändras. I fråga om böter eller viten ådömda af hofrätt finnes redan stadgadt, att utmätning af hvad dömdt blifvit skall verkställas, ändå att ändring i utslaget sökes; dock att utmätning ej må ske förr än utslaget vunnit laga kraft, där den sakfälde styrker, att han nedsatt beloppet hos Konungens befallningshafvande. En liknande bestämmelse kan ju äfven, om man så vill, gifvas för böter eller viten ådömda af underrätt. Men detta är en annan slags lagstiftning än den, hvarom nu är fråga.

Man skulle ju här äfven kunna inlåta sig på den för oss okända form af lagstiftning, hvarom utskottet gör antydning, nämligen att medgifva ett bötesutslags verkställighet, då icke blott den tilltalade utan äfven alla, som fört eller kunna föra talan i målet, förklarar sig nöjda med utslaget. Då kan visserligen verkställigheten också blifva definitiv. Men i själva verket är det oegentligt att i dylikt fall tala om verkställighet af icke laga kraftvunnet utslag. Man inför i stället bestämmelser, hvarigenom ett utslag kan vinna laga kraft före den i allmänhet bestämda tiden. En sådan lagstiftning måste nämligen innehålla, att äfven kändeparten, som förklarar sig nöjd med utslaget, därmed afhändt sig rätt att fullfölja talan.

Något behof att införa en sådan nyhet torde ej föreligga för det fall, att böterna erläggas, lika litet som i fråga om andra utslag, hvarigenom någon ålagts utgifva penningar eller annan egendom. Afstår man från denna nyhet, bortfaller äfven det af utskottet framhållna äfventyret, att en person, som på egen begäran erlägger böterna, skulle tillskyndas ett lidande genom att utslaget ändras och verkställigheten förty återgår. I och för sig synes för öfrigt detta utskottets hänsynstagande innefatta en finkänslighet, som saknar motstycke i vår lagstiftning.

I de fall åter, att böterna skola aftjänas med fängelse, finnes väl ingen anledning att betaga den bötfälde och det allmänna förmånen af straffets omedelbara verkställighet, för den händelse åklagare eller målsägande skulle anföra besvär, eller vägra afgifva nöjdförklaring eller ej kunna utan svårighet för sådant ändamål anträffas. Öfverståthållareämbetet, som enligt de af utskottet åberopade författningar får verkställa äfven icke laga kraftvunnet bötesutslag i polismål, läser därför låta bötfälld person omedelbart börja aftjäna straffet utan att upptaga nöjdförklaring af åklagaren. I de

fall åter där, såsom äfven utskottet omnämner, man af praktiska skäl plägar på sidan af all lag låta bötesbesträffning omedelbart aftjänas, har man endast af naturlig försiktighet i anledning af bristen på lagbestämmelser plägar upptaga nöjdförklaring af åklagare.

Med det nu sagda har jag som sagdt velat framhålla, att utskottet ej bort inlåta sig på några detaljer i fråga om bötesstraffet. Jag föreställer mig nämligen, att utskottet därvid råkat att i denna sak oriktigt sammanblanda utslag, som föranleda ett frihetsstraff, och sådana, som medföra utgifvande af egendom, utslag, som skola definitivt gå i fullbordan och sådana, hvilka endast föranleda en provisorisk verkställighet, samt utslag, som icke vunnit laga kraft, och sådana, hvilka ej skulle få af någon öfverklagas, därför att alla rättsägande förklarar sig nöjda.